

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ

УДК 32.303.442.3

Рубанов Віктор Володимирович,

професор, д. політ.н.,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
victor.rubanov@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-6988-2705>

ЗАГАЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ У СПІВВІДНОШЕННІ МЕЖ ПРЕДМЕТНОГО ПОЛЯ ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТА АНАЛІЗУ ПОЛІТИКИ

Пропонується авторське рішення такої малодослідженої, але дуже важливої для інституціоналізації політичної аналітики в Україні теоретико-методологічної проблеми, як характеристика сутності та співвідношення предметних меж політичного аналізу та аналізу політики – базових політико-управлінських наукових дисциплін. Вказується головна причина нерозв'язаності зазначеної наукової проблеми: відсутність у політичній науці концептуальної завершеності в трактуванні таких категорій політичної науки, як «об'єкт», «предмет», «методи» і «суб'єкт» дослідження. Розглядаються різні приклади підходів учених до визначення предмета й об'єкта політичної науки. Окремо характеризується «метод» як одна з ключових категорій у предметній характеристиці будь-якої наукової дисципліни, та найважливіший елемент осягнення предмета суб'єктом.

Простежується процес змістовного освоєння методу, перетворення його на конкретний метод та процедури наукового пізнання. Пропонується суб'єкту наукової діяльності в межах свого предметного напрямку виробляти метод, що адекватно відображає предмет, і творчо використовувати методи та процедури дослідження інших наук, адаптуючи їх до змістовної специфіки свого предмета. Уточнюється розуміння суб'єкта, об'єкта, предмета й методу політичної наукової дисципліни. На основі цього доводиться, що хоча експертно-аналітичний процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень і оптимізується за допомогою аналізу політики, проте його предмет дослідження є лише відносно самостійним у межах предметної сутності політичного аналізу. Саме тому, в якості невід'ємного структурного елементу політичної аналітики виступає не аналіз політики, а політичний аналіз, який забезпечує не лише її відповідну назву, але й системну цілісність усіх її структурних елементів у процесі реального функціонування.

Ключові слова: предметні межі політичного аналізу і аналізу політики, політична аналітика.

Рубанов Виктор Владимирович

профессор, д. полит.н.,
Харьковский национальный
университет имени В.Н. Каразина,
площадь Свободы, 4, Харьков, 61022,
victor.rubanov@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-6988-2705>

ОБЩЕЕ И ОСОБЕННОЕ В СООТНОШЕНИИ ГРАНИЦ ПРЕДМЕТНОГО ПОЛЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА И АНАЛИЗА ПОЛИТИКИ

Предлагается авторское решение такой малоисследованной, но очень важной для институционализации политической аналитики в Украине теоретико-методологической проблемы, как характеристика сущности и соотношения предметных границ политического анализа и анализа политики – базовых политико-управленческих научных дисциплин. Указывается основная причина нерешенности отмеченной научной проблемы: отсутствие в политической науке концептуальной завершенности в трактовке таких категорий политической науки, как «объект», «предмет», «методы» и «субъект» исследования. Рассматриваются разные примеры подходов ученых к определению предмета и объекта политической науки. Отдельно рассматривается «метод» в качестве одной из ключевых категорий в предметной характеристике любой научной дисциплины, и как важнейший элемент постижения предмета субъектом.

Прослеживается процесс содержательного освоения метода, превращения его в конкретный метод и процедуры научного познания. Предлагается субъекту научной деятельности в рамках своего направления вырабатывать метод, адекватно отражающий предмет, и творчески использовать методы и процедуры исследования других наук, адаптируя их к содержательной специфике своего предмета. Уточняется понимание субъекта, объекта, предмета и метода политической научной дисциплины. На основе этого доказывається, что хотя експертно-аналитический процесс подготовки, прийняття і реалізації політичних рішень і оптимізується з допомогою аналізу політики, однак його предмет дослідження являється лише відносно самостійним в границях предметної сущности политического анализа. Именно поэтому, в качестве неотъемлемого структурного элемента политической аналитики выступает не анализ политики, а политический анализ, который обеспечивает не только соответствующее ее название, но и системную целостность всех ее структурных элементов в процессе реального функционирования.

Ключевые слова: предметные границы политического анализа и анализа политики, политическая аналитика.

Victor Rubanov

Professor, Dr.Sc. in Political Science
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022
victor.rubanov@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-6988-2705>

THE GENERAL AND THE SPECIFIC IN THE CORRELATION OF BOUNDARIES BETWEEN THE SUBJECT FIELDS OF POLITICAL ANALYSIS AND POLICY ANALYSIS

The article presents the author's views of such a problem of theory and methodology as the characteristics of essence of the boundaries between the subject fields of Political Analysis and Policy Analysis, and their correlation, both being basic sciences within the framework of political

management. This problem has been scarcely explored as yet, but it is of great importance for the institutionalization of Political Analytics as a branch of science in Ukraine.

The author points out the main reason of the above-mentioned problem remaining still a pending one, namely, the lack of conceptual completeness of certain categories of Political Science, such as «object», «subject», «method», and «topic» of research. The article contains a detailed view of a number of examples, illustrating different approaches of scholars to definitions of the very subject and object of Political Science. Special attention has been given to definition of «method» as one of the key categories in objective characterization of any branch of academic research as well as most important element in the process of comprehension and familiarization of a topic by the subject of research.

The article traces the process of intentional comprehension of a method, the latter's transformation into a specific method and procedures of scientific cognition. It looks logical that the participant of the research activities should work out, within the framework of their respective branch of knowledge, a particular method, which reflects the topic adequately. At the same time a researcher should creatively use the other branches' methods while adapting them to specific subject matter of the researcher's own particular branch. The object, subject, topics and methods of this particular branch, namely Political Science, must be clearly interpreted and defined. Supported by the said principles, the author maintains that Policy Analysis, though providing for optimization of the very process of expertise and analysis as an essential part in preparing, making, and implementation of political decisions, still its object of study is but relatively independent within the boundaries of Policy Analysis' subject. That is why Political Analysis, not Policy Analysis, constitutes an integral structural element of Political Analytics. The former is the real basis not only for the science's name, but also for system integrity of all its structural elements in the process of actual functioning.

Keywords: *Political Analysis, Policy Analysis, Political Analytics.*

Однією з нерозв'язаних теоретико-методологічних проблем, які блокують сьгодні процес інституціоналізації політичної аналітики в Україні, є невизначеність в політологічному дискурсі, в тому числі й українському, не лише категорії «політична аналітика», але й її похідних понять – «політичний аналіз» і «аналіз політики», які зазвичай як у науковій, так і навчальній літературі не розмежовують і розглядають частіше як синоніми (Вонсович 2010: 9; Панченко 2008: 37; Кальниш 2005: 340; Прикладна політологія 2005: 391), а якщо й розмежовують, то в розумінні і трактуванні предметних меж цих наукових дисциплін, серед дослідників і досі немає єдності. Так, характеризуючи місце і роль політичного аналізу й аналізу політики в дослідженні процесу підготовки, прийняття та реалізації науково обґрунтованих політичних рішень, одні вчені вважають, що «зрештою, якісний аналіз політики зводиться до політичного аналізу» (Телешун 2008: 18), а інші, навпаки, стверджують, що «в окремих аспектах політичний аналіз є складником аналізу політики (як і соціальний чи економічний аналіз)» (Тертичка 2004: 9; Теремко 2011: 6).

Треті (як, наприклад, це робить М. Буник у спеціалізованому навчальному посібнику з

аналізу державної політики) пишуть, що ці «обидва види аналізу можуть переплітатися» (Буник 2015: 10). Але їх потрібно розмежовувати, оскільки «Політичний аналіз розглядає суспільні явища з політологічної точки зору і стосується широкого кола політичних інститутів та процесів (розвиток демократії, партійна діяльність, боротьба за владу, виборчі технології тощо), тоді як аналіз політики стосується процесів вироблення та реалізації державної політики і прийняття управлінських рішень» (Буник 2015: 9-10). Основним аргументом на користь якраз такого розмежування процедурних функцій і предметних меж і політичного аналізу й аналізу політики як наукових дисциплін слугує, на думку М. Буника, робота відомого класика аналітики Й. Дрора «Політичний аналітик: нова професія на службі у державі», де саме й були вперше обґрунтовані Й. Дрором процедурні функції саме «аналізу політики», а не «політичного аналізу» в прийнятті управлінських рішень (Буник 2015: 17-18).

Однак такий підхід М. Буника в оцінці місця й ролі політичного аналізу й аналізу політики в прийнятті рішень суперечить не лише самій назві вказаної роботи, але й її змісту, оскільки саме тут Й. Дрор недво-

значно заявляє: «Те, що нам потрібно – це більш сучасний тип професійного знання, який можна було б застосувати з більшою користю для оптимізації процесу прийняття державних рішень. Щоб здійснити цю доволі складну функцію, потрібно різноманітні напрями, принципи і інструменти системного аналізу розвивати таким чином, щоб їх можна б було застосовувати до складних декількісних проблем і систем, і більш того, потрібно обов'язково приділити підвищену увагу до політики і політичних явищ. Підходящою назвою для цієї професійної дисципліни буде **політичний аналіз** (виділено нами – В. Р), тому що при збереженні позитивних властивостей системного аналізу він враховує найважливіші аспекти політичного процесу» (Дрор 2003: 335).

Як бачимо, в роботі М. Буника, як і у сучасній соціогуманітарній літературі взагалі, й досі залишаються нез'ясованими не лише предметна специфіка політичного аналізу й аналізу політики як теоретико-прикладних, політичних наукових дисциплін, але й проблема концептуалізації поняття «політична аналітика». Тобто постає питання яку все ж таки з наукових дисциплін, які ми розглядаємо, слід долучати (чи не долучати, або, можливо, долучати обидві) до структури поняття «політична аналітика». Чіткої відповіді на це, надзвичайно актуальне наукове питання, немає і в монографічному дослідженні Ю. Кальниша, спеціально присвяченому дослідженню проблеми формування теоретико-методологічних засад політичної аналітики в державному управлінні, де до змісту поняття «політична аналітика» нарівні з іншими її структурними елементами автор додає не лише «політичний аналіз», але й «аналіз політики» (Кальниш 2006: 235). Однак при цьому відносно останнього, як це не парадоксально, заявляє, що «...він не є предметом цього дослідження» (Кальниш 2006: 121).

Таким чином, питання сутнісної характеристики політичного аналізу й аналізу політики як політичних наукових дисциплін та фахових інструментів прийняття політичних рішень потребує подальшого наукового дослідження й уточнення. Більш того, проблему, яку ми аналізуємо, не розв'язано ще й не тільки з точки зору сутності розглядуваних категорій, але й щодо характеристики співвідношення предметних меж політичного аналізу й аналізу політики як відносно самостійних політичних наукових

дисциплін та відносно самостійних видів аналітичної професійної діяльності.

Саме тому, **метою** статті є спроба вирішення цих двох мало досліджених проблем – характеристики сутності та співвідношення предметних меж політичного аналізу і аналізу політики як політичних наукових дисциплін.

Беручись до реалізації вказаних проблем, відразу зазначимо, що, на нашу думку, основною причиною їх нерозв'язаності є відсутність у політичній науці концептуальної завершеності в трактуванні таких вихідних категорій політичної науки, як «об'єкт», «предмет», «методи» і «суб'єкт» дослідження. З огляду на це, перед тим як розпочати виклад авторської концепції сутності та співвідношення предметного поля політичного аналізу й аналізу політики як самостійних політичних наукових дисциплін, вважаємо за потрібне хоча б коротко зупинитися, з одного боку, на концептуальній характеристиці згаданих категорій, а з іншого – на критичному аналізі їх використання в процесі визначення сучасними дослідниками предметної специфіки політології як наукової дисципліни. І це, зокрема, важливо здійснити, враховуючи яскраво виражену сьогодні тенденцію активного опрацювання сучасними дослідниками категорій «об'єкт» і «предмет» політології без належного урахування їхнього співвідношення та зв'язку з «методами» і «суб'єктами» політологічного дослідження. Наочним прикладом цьому є серія наукових статей, що з'явилися останніми роками, присвячених теоретико-методологічним питанням формування політології як наукової та навчальної дисципліни, де основну увагу дослідників сконцентровано виключно на так званій «парно-категорійній» характеристиці «предмета» та «об'єкта» політологічної науки і, як правило, поза їхнім концептуальним зв'язком із категоріями «методи» і «суб'єкти» дослідження (Кармазіна 2010: 19-33; Кулиниченко 2012: 96-100; Головатий 2012: 5-9; Світа 2008).

Доволі показовою щодо цього є стаття української дослідниці Ганни Світи «Предмет політології: основні підходи до його визначення», у якій авторка стверджує: «Коли ми говоримо про предмет науки, то він іде в парі з категорією об'єкт науки. Об'єкт і предмет як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне й одиничне. Об'єкт вивчення – це те, що творить проблемну ситуацію і на що

спрямовується процес пізнання. Об'єкт відносно автономний і має чіткі межі. Предмет науки – це категорія, яка означає певну цілісність, що виділяється із світу об'єктів у процесі людської діяльності та пізнання. Предметом науки є найбільш значущі властивості об'єкта, окремі його аспекти, сегменти чи взаємозв'язки. Отже, основна структурна відмінність предмета полягає в тому, що предмет науки охоплює лише головні, найістотніші властивості та ознаки об'єкта» (Світа 2008: 1).

Подібний «парно-категорійний» підхід в обґрунтуванні предмета політології реалізують у підручнику «Основи політології» й українські вчені Н. В. Корогодов та Ю. В. Зайончківський, які, зокрема, стверджують: «Кожна самостійна наука повинна мати свій окремий предмет. Предмети різних наук не можуть збігатися. Немає окремого предмета – немає й науки. Предмет науки є відтворенням емпіричної реальності на абстрактному рівні шляхом виявлення найбільш значущих, з точки зору цієї науки, закономірних зв'язків і відносин цієї реальності. Дещо спрощуючи, можна сказати, що під предметом конкретної науки, зазвичай, розуміють сукупність наукових проблем, способів і підходів до їх вирішення, які виникають при вивченні наукою свого об'єкта» (Корогодов 2008: 14).

Не драматизуючи ситуацію, усе ж зазначимо, що наведені приклади цих підходів учених до визначення предмета й об'єкта політичної науки з усією очевидністю демонструють не лише свої, без сумніву, дидактичні позитивні якості, але й, на наш погляд, істотні, з методологічної точки зору, недоліки.

По-перше, вважаємо не зовсім правильним твердження авторів, що «об'єкт» дослідження це те, що ще не вивчено. «Об'єкт» якраз і є вже частково вивченим хоча б тому, що його розпізнано як проблему наукового дослідження.

По-друге, наукове пізнавання об'єктів зовсім не перетворює їх на предмет науки. Предмет науки, як ми доведемо далі, «створює» не об'єкт дослідження, а проблемну ситуацію і методи та процедури, які використовують для її дослідження.

По-третє, і це найголовніше, – «об'єкт» дослідження не може бути в принципі передбачений поза відношеннями до «суб'єкта» пізнання, оскільки останній є *активною основою* пізнавального процесу. «Суб'єкт, слушно зазначає І. Петров, так чи інакше стикається з незалежними від нього,

але виділеними *ним, його* «точками відліку» з об'єктами світу» (Петров 2002: 117).

Словом, якщо встановлюємо об'єкт, то визначальним є певний суб'єкт, на що вказує саме походження цього слова від латинського – *subiectum* – той, що лежить в основі. На жаль, цю бінарність сучасні науковці часто не усвідомлюють, а тому не реалізують, але при цьому, як ми вже переконалися, вона має дуже важливе теоретико-методологічне значення для дослідження об'єкта та предметних меж наукової дисципліни, у тому числі й політичного аналізу, й аналізу політики. Саме згадана бінарність дає нам можливість визначити, що об'єкт – *наступне* за суб'єктом ключове поняття в категорійному устрої наукової дисципліни, яке означає «фрагмент реальності – матеріальної або ідеальної, на яку спрямовано активність суб'єкта» (Микешина 2005: 27).

Відповідно, те чи інше явище, процес або відношення об'єктивної реальності можуть бути об'єктом дослідження найрізноманітніших наук, якщо на них спрямовано пізнавальну увагу суб'єкту.

Разом із тим, важливо відзначити й те, що *лише суб'єкт* визначає, що саме буде предметом пізнання в об'єкті. «Очевидно, – зазначає щодо цього Л. Микешина, – що об'єкт як фрагмент реальності нескінченно різноманітний, складний, парадоксальний, непередбачуваний, невичерпний у своїх властивостях і стосунках. Але саме суб'єкт визначить, що стане предметом пізнання в цьому об'єкті, яким стане цей світ, який буде ступінь його відкритості, непотаємності. Тому теорія пізнання має потребу в такій категорії суб'єкта, коли його сприймають у своїй цілісності, що містить не лише когнітивні, логіко-гносеологічні, але й екзистенційні, культурно-історичні та соціальні якості, що беруть участь у пізнанні» (Микешина 2005: 29).

«Іншими словами, – слушно зазначає дослідниця, – емпіричну людину, яку цілковито замінено «частковим» гносеологічним суб'єктом у традиційній теорії пізнання, має бути повернуто в сучасне вчення про пізнання, яке поєднує абстрактно-трансцендентальні і екзистенційно-антропологічні компоненти» (Микешина 2005: 29).

У контексті викладеного важливо актуалізувати те, що визначення суб'єктом якогось фрагмента соціальної реальності як об'єкта і виокремлення в ньому *предмета* дослідження продиктовано *проблемною ситуацією*, тобто потребою мінімізувати або

подолати за допомогою певних *методів і процедур* дослідження певну суперечність. Це продиктовано тим, що жоден метод будь-якої галузі не можна конституювати поза застосуванням певних процедур. «Їхня відсутність, – слушно зауважує С. Кримський, – рівнозначна відсутності методу. Це дозволяє навіть оцінювати нові теоретичні напрями з погляду можливості їхнього перетворення в метод» (Кримський 2006: 122).

Таким чином, наявність алгоритмічно-процедурної частини – суттєва ознака методу, що характеризує його технічний аспект. Але ця методологічна техніка потребує ідейно-методологічної мотивації, обґрунтування. Зважаючи на це, до складу кожного методу входять ще й принципи «як суб'єктивне вираження в нормативно-імперативному способі об'єктивних закономірностей пізнання тих чи тих предметних галузей» (Кримський 2006: 122).

У зв'язку з цим, «метод» є не тільки наступною ключовою категорією в предметній характеристиці будь-якої наукової дисципліни, але й водночас її потрібним, найважливішим елементом як спосіб осягнення, освоєння предмета суб'єктом. Саме у методі в перетвореній формі присутні відношення і зв'язки, які ми встановлюємо а) у світі, б) у системах знань про світ, в) у наших актуальних позиціях щодо сфер дії суб'єкта. Тому в результаті застосування методу змінюється також і ситуація нашої присутності в навколишньому світі. Специфічний зміст методу полягає в структурах з'єднання суб'єкта з предметом і об'єктом (у тому числі і похідні об'єкти). Природним прикладом такої історичної мінливості щодо будь-якої достатньо розвиненої науки є майже періодична необхідність оновлення наукової термінології у зв'язку як із поступовою зміною корпусу наукових знань, так і з великими науковими відкриттями (Чусов 2012: 68).

Утім метод не є лише зовнішньою рефлексією предмета, а впливає саме з цього предмета, оскільки метод становить, за образним висловом Г. Гегеля, іманентну ознаку й душу предмета (Гегель 1972: 295).

З огляду на це, не випадково під словом «метод» у політичній науці розуміють «сукупність логічних способів і прийомів, які дозволяють розкрити зміст предмета дослідження» (Мухаєв 2005:15). Як свідчать відповідні дослідження цього питання В. Орловим (Орлов 2012: 9-10), на початковій стадії вивчення предмет виникає перед дослідником нерозділеним, цілим, у

найабстрактнішому вигляді. Відповідно, суб'єкт може спочатку використовувати вже відомий метод або метод, що є не зовсім адекватним сутності досліджуваного предмета. Але надалі, у процесі його змістовного освоєння, початковий образ методу зазнає змін. Він поступово перетворюється на повний, конкретний, адекватний і збагачений реальним змістом і властивістю досліджуваного предмета метод пізнання. У разі використання суб'єктом методу, який не відповідає природі та змісту предмета, – можливою є нетотожність предмета й методу науки та наукового дослідження, що загрожує негативними наслідками і насамперед неадекватністю характеристик предмета, а головне – отриманих висновків.

Тому кожна наука, кожен суб'єкт наукової діяльності в межах свого напрямку має виробляти метод, що адекватно відображає предмет, і водночас творчо використовувати методи інших наук, адаптуючи їх до змістовної специфіки свого предмета. У процесі змістовного освоєння предмета наукової дисципліни метод стає самостійним об'єктом або предметом досліджень, метою яких є розвиток та отримання власне методологічного знання, що лежить у дещо іншій від предметного знання площині. Стосовно цього важливе теоретико-методологічне значення в розумінні й визначенні предметних меж дисциплін мають положення В. Туманяна про настійну потребу розглядати питання сутності, змісту, співвідношення предмета та методу політичної науки у двох різних, але тісно пов'язаних аспектах:

– якщо методологію розглядати як інструментальну систему дослідження, то предмет і метод належать якраз до політичної науки. У цьому аспекті як інструментальні компоненти методології вони мають специфічний зміст, належать до політичних реалій, компонентами яких є об'єкти матеріального, матеріально-уявного й уявного характеру;

– якщо методологію розглядати як науку, як систему певних знань про принципи, способи, методи, парадигми, настанови тощо, то предмет і метод по суті належать не до політичних реалій і їхніх закономірностей, а до інструментальної системи методології. У цьому аспекті об'єктами дослідження є методологічні принципи, способи, методи й інші інструментальні утворення. А предметом дослідження – ті істотні зв'язки і закономірності, які властиві

інструментальній системі методології політичної науки (Гуманян 2007: 9).

Підсумовуючи викладене, доцільно також погодитися з О. Орловим та У. Алієвим, що коли йдеться про предмет наукової дисципліни у вузькому сенсі цього слова, то мається на увазі таке: а) предмет – це те, що в об'єкті; б) предмет – це те, що приховано в об'єкті; в) предмет – це певний аспект, зріз, фрагмент об'єкта; г) предмет – це об'єкт, який вивчає суб'єкт під певним кутом зору, тобто форма цілеспрямованості пізнання; ґ) предмет – це те, що вишукують в об'єкті; д) предмет – це те, що насправді пізнають в об'єкті; е) предмет – це ознака диференціації наук (Орлов 2012: 9-10; Алієв 2001: 8-18).

Із поданого нами розуміння суб'єкта, об'єкта, предмета й методу наукової дисципліни випливають такі висновки: по-перше, об'єкт є продуктом взаємодії суб'єкта та об'єктивної реальності, а предмет – результат взаємодії суб'єкта і безпосереднього об'єкта; по-друге, об'єкт дано суб'єктові в загальному і цілому безпосередньо, тоді як предмет прихований від його погляду, тобто є чимось латентним, але таким, що стає доступним нашим почуттям завдяки науковим методам та процедурам; по-третє, процес дослідження в історично-логічному циклі здійснюємо від суб'єкта до об'єкта – етап безпосереднього пізнання, від об'єкта до предмета – узагальнення, абстрагування, від предмета до об'єкта – верифікація, від об'єкта до суб'єкта – перехід на новий щабель дослідницького процесу.

Подібно до того як об'єкт не існує окремо від суб'єкта та об'єктивної реальності, так само предмет не існує окремо від об'єкта, суб'єкта і методів та процедур дослідження, що є результатом і продуктом їх діалектичної взаємодії і, що не менш важливо, ознакою диференціації наук. Саме тому структурність – невід'ємна внутрішня риса будь-якого об'єкта і предмета.

Отже, наше наукове завдання, яке потрібно вирішувати для досягнення поставленої мети дослідження, полягає насамперед у тому, щоб розкрити кожну з цих структур, поклавши в основу їхнього розмежування певні критерії класифікації. Залежно від мети і завдань дослідження можуть також зазнати змін і критерії розподілу (структуризації) єдиного предмету, хоча їх в остаточному підсумку визначає безпосередньо природа предмета, відповідно, можуть змінюватися і межі, і значення кожної з цих структур і підструк-

тур. При цьому важливо підкреслити, що методологічно неправильно їх протиставляти, оскільки в процесі реального функціонування вони, як правило, єдині. Як слушно зазначає з цього приводу В. Стружевський: «Найзагальніший поділ предметів в аспекті їхньої структури – поділ на предмети прості і складні. Прості предмети виключають будь-який внутрішній поділ на якісь частини, складні – навпаки – допускають різноманітні внутрішні розрізнення, які, однак, не знищують їх єдність» (Стружевський 2014: 194). Це зумовлено, по-перше, тим, що кожна частина як така взагалі не може існувати без цілого, частиною якого вона є. А, по-друге, це диктується ще й тим, що кожна з структур і підструктур предмета має певне місце і право на відносно самостійне існування в єдиній системі предмета наукової дисципліни: іноді така частина може існувати без цілого, частиною якого вона є (Стружевський 2014: 198).

Разом із тим важливо відзначити також і те, що виявлення багатоаспектної структури предмета наукової дисципліни є хоча й потрібним, але все ж проміжним етапом дослідження. Вчені пояснюють це тим, що «метою справжнього дослідження є встановлення, відтворення природи предмета (виходячи з деякого інтегрального системоутворювального критерію чи ознаки), по відношенню до якої всі інші блоки – субструктури виступають як внутрішні її моменти» (Орлов 2012: 12).

Інакше кажучи, історії розвитку будь-якої науки, у тому числі й політичної, притаманні чергування багатоаспектного аналізу, метою якого є пов'язування різних структур досліджуваного предмета їхнім синтезом – створенням єдиної наукової картини досліджуваного предмета, і від неї – знову в напрямку нових горизонтів і стану багатоаспектності, що виникає за ними.

Виходячи зі згаданих, дуже важливих для нашого дослідження теоретико-методологічних положень, ще раз зазначимо, що в одній із наших фахових статей «Політичний аналіз і аналіз політики: загальне й особливе» (Рубанов 2009: 36-47), вже йшлося про те, що хоча експертно-аналітичний процес підготовки, прийняття та реалізації науково обґрунтованих політичних рішень і оптимізується за допомогою експертних методів і процедур, тобто аналізом політики, проте його предмет дослідження як наукової дисципліни *лише відносно самостійний* і не може бути нічим

іншим як своєрідним варіантом прояву предметної сутності політичного аналізу (Рубанов 2009: 44).

Але в цій непростій ситуації у дослідника, зацікавленого в розв'язанні цієї проблеми, також можуть виникнути сумніви щодо теоретико-методологічної обґрунтованості підходу, запропонованого нами для вирішення проблеми сутності та специфічних особливостей співвідношення предметного поля політичного аналізу й аналізу політики як політичних наукових дисциплін. І, насамперед, так чи інакше може постати цілком закономірне в цьому випадку питання: а як бути тоді з раніше озвученими висновками дослідників, що предмети різних наук (а в цьому разі політичного аналізу й аналізу політики) не можуть збігатися, що кожна самостійна наука мусить мати свій окремий предмет дослідження?

Відповідаючи на ці питання, зауважимо, що, по-перше, відносна самостійність предмета дослідження «аналізу політики» в межах предметної сутності «політичного аналізу» зумовлена тим, що політична наука *генетично* запрограмована на те, щоб представники галузей другого покоління, які відокремились від неї (а аналіз політики стосовно політичного аналізу таким і є), спілкувалися різними мовами і сиділи, як зазначив Г. Алмонд, за «*різними столиками*». До того ж ці столики стоять *далеко один від одного*, оскільки розташовані в *прикордонних*, щодо інших дисциплін, зонах величезного простору, який ще не освоїла політична наука (Доган 1999: 14).

По-друге, як слушно зауважує класик теорії маркетингу Річард Багоцці, предмет наукової дисципліни або будь-яке подібне поняття не може слугувати підставою для їхнього розрізнення. «Ми зайняті, – наполягає він, – не стільки певними предметами, скільки певними проблемами. Проблеми ж ці можуть виходити за межі тих чи інших дисциплін» (Багоцці 2001: 57).

По-третє, після проведеного аналізу фахової політологічної літератури, ми стверджуємо, що така точка зору стосується і характеристики предметної сутності «аналізу політики», що яскраво демонструють висновки знаних фахівців А. Вілдавські та П. Мюллера. Так, А. Вілдавські зазначає, що «Аналіз політики» – це *прикладна підгалузь*, зміст якої *не можна визначити дисциплінарними межами*, а лише тим, що стосується *часу й природи проблеми*» (курсив наш – В. Р.) (Wildavsky 1979: 15). Згідно з П. Мюллером, «аналіз публічної

політики перебуває на перехресті вже розроблених знань, у яких він запозичує свої основні поняття» (Muller 1990: 3).

Таким чином, можна зробити висновок, що сутність політичного аналізу й аналізу політики як базових політичних, теоретико-прикладних наукових дисциплін визначають *не стільки* жорстко окреслені *кордони предмета* їх дослідження, скільки *час* та досліджувана ними *проблема*. Такою загальною, головною для обох дисциплін проблемою є, на наш погляд, експертно-аналітичний процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. І ця загальна, ключова для обох дисциплін, проблема «розмиває» їхні предметні кордони, а, отже, надає предмету дослідження аналізу політики *лише відносної самостійності* в межах предметної сутності політичного аналізу як теоретико-прикладної, політичної наукової дисципліни.

Більше того, статус аналізу політики як відносно самостійної підгалузі політичного аналізу, що має свій окремий предмет дослідження, зумовлений, насамперед, самою *природою методів і процедур*, які використовуються в експертно-аналітичному процесі. І це не дивно, оскільки «предмет задається через методи, підходи, протиставлення іншим предметам» (Розин 2012: 85).

Стосовно природної сутності методів і процедур, які використовуються в науковому дослідженні політичних проблем, потрібно відзначити, що вони перебувають у нерозривній єдності: одні методи і процедури – кількісні – тісніше пов'язані з суто *аналітичною* діяльністю, а інші – якісні – із *синтезувальною* діяльністю суб'єктів політичної аналітики (докладніше: Рубанов 2011: 52-60). І їхня цілісна єдність забезпечується не тільки загальною процедурно-функціональною стратегічною метою – підготовкою, прийняттям і реалізацією науково обґрунтованого політичного рішення, але й логікою наукового процесу пізнання як такого. Насамперед, жоден синтез неможливий у принципі, якщо йому не передує аналіз. У чистому вигляді, окремо, аналіз як метод пізнання теж не можна реалізувати, оскільки він існує і його використовують лише в діалектичній єдності і протилежності із синтезом.

Проте в окремих випадках у процесі пізнання допускається, як відомо, перевага аналізу, а в інших – синтезу як відносно *самостійних* видів наукової діяльності. Але в будь-якому разі, як доречно зазначає один із відомих фахівців із цього питання

М. Мамардашвілі, *синтетичне* знання ніколи не буває простою механічною сумою знань про частинки; воно завжди є *новим* знанням (курсив наш – В. Р.) (Мамардашвілі 2011: 193).

Згодом зазначена закономірність виявилась, на наш погляд, не лише в *загальному* – виникненні в 1960-х роках *політичного аналізу*, але й в *особливому* – інституціоналізації на межі ХХ–ХХІ століть відносно самостійної, в межах предметного поля політичного аналізу, підгалузі наукового знання «Аналіз політики» і, відповідно, формуванні на основі якісних методів і процедур дослідження нового різновиду аналітичної професії – *політичного експерта*. Сьогодні політичний експерт, як і політичний аналітик, є *самодостатнім суб'єктом* експертно-аналітичного процесу, оскільки у своїй діяльності він спирається на профільні, вироблені вже самим *аналізом політики* експертні методи і процедури дослідження, які за їхньою природною сутністю дозволяють не лише оперативніше здійснювати прогнозування, але й ефективно продукувати оптимальні варіанти політичних рішень.

Крім того, на відміну від традиційних раціональних аналітичних методів і процедур, експертні не лише більш інноваційні й оперативні, але й результативніші за об'єктивних, процедурно-функціональних умов їхнього безпосереднього застосування в аналітичному процесі. Саме в процесі впливу «особливого» (експертних методів і процедур дослідження) й відбувається розвиток «загального» – *експертно-аналітичного* процесу в цілому. Однак важливо й те, що статус аналізу політики як відносно самостійної підгалузі політичного аналізу від цього не змінюється, як не змінюється і співвідношення їхніх предметних меж в експертно-аналітичному процесі. Це відбувається тому, що «специфічне завжди існує лише настільки, наскільки воно слугує загальному й сприяє його просуванню вперед» (Ковалев 2006: 82).

Проявом цієї закономірності є той беззаперечний факт, що *політичний експерт* як суб'єкт соціально-професійної аналітичної діяльності є можливим *лише в контексті безпосереднього суспільного поділу праці з політичним аналітиком*, що припускає диференціацію осіб, які беруть участь в експертно-аналітичному процесі, за критерієм наявності або браку в них того або того *особливого* набору знань, умінь і навичок, що забезпечує виконання специфічних

завдань. Це, у свою чергу, підтверджує не тільки теорія, але й практика реалізації інструментальних можливостей політичної експертизи, особливо в науковому прогнозуванні розвитку політичних подій і ситуацій, де інтуїція була й залишається єдиним засобом подолання «вузьких місць» суто формально-логічних побудов, тому що лише вона здатна досягнути гнучкі, мінливі й складні явища політичного життя. Тобто, це саме той випадок у процесі здійснення дослідження актуальних політичних проблем і їхньої реалізації, коли, з одного боку, аналіз за допомогою *суворо формалізованих* методів і процедур може *превалювати* на фазі *ініціювання й визначення проблеми*, а *синтез* за допомогою *експертних* методів і процедур може *превалювати* на фазі наукового *прогнозування й напрацювання оптимальних варіантів* політичного рішення як прояв відносно самостійних способів дослідження й відповідних видів професійної аналітичної діяльності.

Усе це й дає нам підстави стверджувати, що аналіз політики є *відносно самостійною* науковою *підгалуззю політичного аналізу*, тому саме «політичний аналіз», а не «аналіз політики» слід долучати до змісту поняття «політична аналітика» не лише як потрібний їй структурний компонент, але і як базовий системоутворювальний елемент, який якраз й зумовив її шукану назву і системну цілісність у процесі реального функціонування й реалізації природної сутності.

Разом із тим, викладене жодним чином не применшує роль і значення аналізу політики як фахового базового інструменту підготовки, прийняття та реалізації науково обґрунтованих політичних рішень, а скоріше, навпаки, дозволяє конкретніше, як ми вже переконались, визначити предметну специфіку цієї підгалузі політичного аналізу, а також її методологічні засади як спеціалізованої політико-управлінської дисципліни.

І, нарешті, наша позиція щодо вирішення досліджуваної проблеми дозволяє точніше виявити теоретико-методологічну специфіку праці основних виконавців експертно-аналітичного процесу, а, отже, розв'язати, зрештою, суто практично-прикладну, але ще також не розв'язану науковою спільнотою проблему – провести демаркацію професійних функцій політичного аналітика і політичного експерта як основних самодостатніх суб'єктів політичної аналітики.

ЛІТЕРАТУРА

- Вонсович, С. Г. 2010. *Політичний аналіз і прогноз*. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г.
- Панченко, Т. В. 2008. “Експлікації концепту “політичний аналіз” у сучасній політичній науці та практиці управління”, *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Сер. Питання політології* 825: 32-38.
- Кальниш, Ю. Г. 2005. “Проблеми та перспективи інституціоналізації політичної аналітики в процесі формування системи державного управління України”, *Вісник НАДУ* 4: 339-346.
- Прикладна політологія : навч. посіб.* за ред. В. П. Горбатенка. 2005. К. : Академія.
- Телешун, С. О. 2008. *Політична аналітика в системі публічного управління* К. : НАДУ.
- Тертичка, В. 2004. “Аналіз державної політики і політологія”, *Політичний менеджмент. Наук. журнал / гол. ред. Ю. Ж. Шайгородський*. 6: 3-22.
- Теремко, В. В. 2011. “Аналіз політики як чинник демократичної трансформації сучасного суспільства” : автореф. канд. політ. наук: К.:Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Буник, М. З. 2015. *Основи аналізу державної політики*. навч. посіб. Львів: ЛРІДУ НАДУ.
- Дрор, Й. 2003. “Политический аналитик: новая профессия на службе у государства”. В: *Классики теории государственного управления: американская школа / под ред. Дж. Шаф-ритца, А. Хайда*. М. : Изд-во МГУ: 332-341.
- Кальниш, Ю. Г. 2006. *Політична аналітика в державному управлінні: теоретико-методологічні засади* : монографія. К. : НАДУ.
- Кармазіна, М. 2010. “Політична наука: предмет, структура, методологія”, *Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред.. Ю. Ж. Шайгородський* (1): 19-33.
- Кулиниченко, В. А. 2012. “К вопросу о поиске методологической базы политической науки” *Социология власти* (3): 96-100.
- Головатий, М. Ф. 2012. “Сучасна українська політична наука: проблема політичної теорії і методів дослідження”. *Наукові праці МАУП*, К. : МАУП 3(34): 5-9.
- Світа, А. 2008. *Предмет політології: основні підходи до його визначення*. URL: <http://postua.info/Svita.htm> (дата звернення: 25.11.2018)
- Корогодів, Н. В. 2008. *Основи політології : учеб. пособие*. Х. : Парус.
- Петров, И. Г. 2002. “Субъект и его характеристики в научной парадигме и аксиологии”. В: *Человек как субъект культуры*. М. : Наука: 112-130.
- Микешина, Л. А. 2005. *Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования : учеб. пособие*. М. : Прогресс-Традиция; МПСИ; Флинта.
- Крымский, С. 2006. *Экспликация философских смыслов*. М. : Идея-Пресс.
- Чусов, А. В. 2012. “О перспективах развития методологии науки: моделирование, объективация, общая структура метода”, *Вопросы философии*. 1 : 60-70.
- Гегель, Г. 1972. *Наука логики* : в 3 т. : Мысль, 1970-1972. Т. 3: Учение о понятии.
- Мухаев, Р. Т. 2005. *Теория политики : учебник для студентов вузов* М. : Юнити-Дана.
- Орлов, О. В. 2012. “Методичні підходи до визначення взаємовідносин предмета, об'єкта та методу науки державного управління”. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/1/06.pdf>. (дата звернення 15.12.18)
- Туманян В. С. 2007. *Понятие методологии политической науки (к постановке проблемы)* URL: http://rau.am/downloads/vestnik/2_07/tumanyan.pdf. (дата звернення 25.11.18)
- Алиев, У. Ж. 2001. “Методология построения общей предметной модели научной дисциплины”, *Теоретическая экономика*. 4: 8-18.
- Стружевський, В. 2014. *Онтологія*; пер. з польськ. К. Новікової. К.: Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського.
- Рубанов, В. 2009. “Політичний аналіз і аналіз політики: загальне й особливе”, *Політичний менеджмент. Наук. журнал* 6: 36-47.
- Доган, М. 1999. *Политическая наука и другие социальные науки. Политическая наука: новые направления / пер. с англ. М. М. Гурвиц, А. Л. Демчук, Т. В. Якушева*. М. : Вече: 113-146.
- Багоцци, Р. 2001. *Маркетинг как обмен. Классика маркетинга*. СПб. : Питер.
- Wildavsky, A. 1979. *Speaking the truth to power: The Art and Craft of Policy Analysis, Boston Mass : Little, Brown*.
- Muller, P. 1990. *Les politiques publiques*. Paris : Presses Universitaires de France ; Que sais-je.
- Розин, В. М. 2012. “Понятия “предмет” и “объект” (методологический анализ)”, *Вопросы философии* 11: 85-96.
- Рубанов, В. 2011. “Взаємообумовленість кількісних і якісних методів і процедур політичної аналітики”, *Політичний менеджмент. Наук. журнал*. 3: 52-60.
- Мамардашвили, М. К. 2011. *Формы и содержание мышления*, СПб. : Азбука-Аттикус.
- Ковалев, А. М. 2006. *Принципы новой философии (идеи, размышления, гипотезы)*. М. : Современные тетради.